

BARTŁOMIEJ M. WOŁYNIEC

MARCIN SZYSZKOWSKI

JAKO BISKUP KRAKOWSKI

HISTORIA
HEREDITAS
ECCLESIA

MARCIN SZYSZKOWSKI
JAKO BISKUP KRAKOWSKI

TOM 27

SERIA POD REDAKCJĄ

KS. DR. HAB. ANDRZEJA BRUŹDZIŃSKIEGO, PROF. UPJPII
I DR. HAB. TOMASZA GRAFFA, PROF. UPJPII

MIĘDZYNARODOWY KOMITET REDAKCYJNY:

KS. PROF. DR. HAB. JACEK URBAN – PRZEWODNICZĄCY, POLSKA
MGR. PŘEMYSL BAR, PH.D., CZECHY
JUDR. MGR. GABRIEL LUKÁČ, SŁOWACJA
PROF. DR. HAB. ZDZISŁAW NOGA, POLSKA
PROF. PHDR. JIŘÍ TRÁVNÍČEK, CZECHY
KS. PROF. DR. HAB. ROBERT TYRAŁA, POLSKA
KS. PROF. DR. HAB. ANDRZEJ WITKO, POLSKA
PROF. DARIUS VON GÜTTNER SPORZYŃSKI, AUSTRALIA

Bartłomiej M. Wołyniec

MARCIN SZYSZKOWSKI

JAKO BISKUP KRAKOWSKI

(1616-1630)

Biskup – senator – fundator

Kraków 2024

Bartłomiej M. Wołyniec
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków
✉ <https://orcid.org/0000-0002-0373-7070>
✉ bartlomiej.wozyniec@upjp2.edu.pl

© Copyright by Bartłomiej M. Wołyniec & Księgarnia Akademicka, 2024

Recenzent: dr hab. Janusz Smółucha, prof. UIK
Opracowanie: zespół redakcyjny
Projekt okładki: Igor Stanisławski

ISBN 978-83-8368-027-9 (druk)
ISBN 978-83-8368-028-6 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383680286>

Na okładce wykorzystano portret biskupa Marcina Szyszkowskiego
z krążganków klasztoru franciszkanów w Krakowie

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych
przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu Doskonała Nauka II

Minister
Edukacji i Nauki

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

*Rodzicom
Ceramili i Tadeuszowi*

Spis treści

WSTĘP.....	9
Biografia jako gatunek pisarstwa historycznego.....	9
Stan badań nad biografiami biskupów polskich XVI-XVIII w.....	13
Stan badań nad biografią biskupa Marcina Szyszkowskiego.....	16
Struktura pracy.....	22
Podstawa źródłowa.....	24
DROGA DO BISKUPSTWA KRAKOWSKIEGO.....	27
Pochodzenie i rodzina.....	27
Edukacja.....	46
Pierwsze godności i beneficja.....	69
Archidiacon zawichojski.....	71
Kanonik krakowski.....	77
Prepozyt iłżecki.....	80
Kustosz sandomierski.....	83
Kanonik warmiński.....	84
Kanclerz.....	84
Biskup łucki.....	93
Biskup płocki.....	109
Nominacja na biskupstwo krakowskie.....	130
BISKUP.....	139
Administracja diecezji.....	139
Struktura terytorialna diecezji.....	139
Rekatolizacja dekanatów śląskich.....	143
Inkorporacja i znoszenie kościołów parafialnych.....	145
Nowe miejsca kultu.....	147
Dwór (kuria), kancelaria, konsystorz.....	156
Dwór (kuria).....	156
Kancelaria.....	168
Konsystorz.....	187
Relacje z duchowieństwem.....	190
Biskup pomocniczy zw. sufraganem.....	190
Kanonicy katedralni i kolegiacy.....	192
Dziekani okręgowi.....	201
Duchowieństwo parafialne – proboszczowie i wikariusze.....	203

Spis treści

Stosunki z zakonami.....	208
Parafie zakonne.....	211
Klasztory w diecezji krakowskiej.....	213
Nowe fundacje klasztorne.....	216
Realizacja prerogatyw biskupa w odniesieniu do klasztorów żeńskich.....	240
Działalność reformistyczna.....	243
Indeks ksiąg zakazanych (1617 r.).....	243
Wizytacja diecezji (1617-1618).....	255
Synod diecezjalny (1621 r.).....	267
Relacja <i>ad limina apostolorum</i> (1625 r.).....	274
Działalność duszpasterska.....	280
Bractwa religijne.....	280
Kult świętych.....	284
Nabożeństwa okolicznościowe.....	298
Szpitala.....	319
Szkolnictwo.....	324
Uniwersytet Krakowski.....	340
Spór Uniwersytetu Krakowskiego z zakonem jezuitów o tzw. prawo nauczania.....	342
Biskup-kanclerz wobec sporu o tzw. prawo nauczania.....	349
SENATOR.....	363
Początki zaangażowania politycznego.....	363
Poselstwo do Pragi i Grazu (1605 r.).....	366
Rokosz sandomierski.....	378
Działalność sejmikowa i sejmowa.....	380
Działalność sejmikowa.....	380
Działalność sejmowa.....	384
Poglądy na politykę wewnętrzną państwa.....	389
Wolności szlacheckie a władza królewska.....	389
Wojsko i konfederaci.....	392
Poglądy na politykę zagraniczną państwa.....	397
Stosunki z Moskwą.....	397
Stosunki ze Szwecją.....	404
Stosunki z Turcją i Tatarami.....	415
Stosunki z państwami Habsburgów.....	425
Relacje ze Stolicą Apostolską.....	432
Biskup i nuncjusz.....	432
Biskup jako realizator celów Stolicy Apostolskiej.....	445
Krąg przyjaciół i korespondentów politycznych.....	457
Opiekun ordynacji ostrogskiej.....	475
FUNDATOR.....	483
Fundacje sakralne.....	483
Arcybractwo Męki Pańskiej.....	485

Spis treści

Kaplica Arcybractwa Męki Pańskiej.....	498
Fundacje w obrębie katedry krakowskiej	503
Kościół parafialny w Iłży.....	528
Kościół św. Karola Boromeusza na Karczówce.....	537
Fundacje w obrębie kolegiaty w Kielcach	545
Fundacje w obrębie kościoła parafialnego w Bodzentynie	546
Fundacje rezydencjonalne.....	548
Dwór/pałac w Krakowie.....	549
Zamek w Iłży.....	555
Zamek w Lipowcu	565
Dwór w Bodzentynie	567
Dwór w Kielcach.....	571
Fundacje <i>pro domo et nomine suo</i>	574
Kaplica Szyszkowskich przy kościele parafialnym w Iłży.....	574
Nagrobek w katedrze krakowskiej.....	582
Zamek w Spytkowicach.....	585
KRES ŻYCIA.....	589
ZAKOŃCZENIE	595
ANEKS. Itinerarium Marcina Szyszkowskiego jako biskupa krakowskiego	599
WYKAZ SKRÓTÓW	655
SPIS TABEL I WYKRESÓW.....	659
BIBLIOGRAFIA.....	661
STRESZCZENIE	715
SUMMARY	717
INDEKS OSOBOWY	719
INDEKS GEOGRAFICZNY	749

Wstęp

Biografia jako gatunek pisarstwa historycznego

W 1979 r. w jednym z programów francuskiej telewizji odbyła się debata z udziałem Jeana-Louisa Bory'ego oraz historyków szkoły „Annales”: Georges'a Duby'ego, Jacques'a Le Goffa oraz Emmanuela Le Roy Laduriego, którzy zarzucili swojemu rozmówcy, że uprawiana przez niego historia tradycyjna jest przestarzała i nadto skonwencjonalizowana. Przeciwnicy Bory'ego argumentowali, że nowoczesna historia nie ma względu dla wielkich osobistości, ale interesuje się szeroko pojętymi kulturą, gospodarką i techniką, a co za tym idzie – nie zajmuje się jednostką, ale zbiorowością. Z tego też powodu we wzniosłych i kreujących historyczną rzeczywistość wydarzeniach, jak np. rewolucje, „to nie przywódcy, lecz udział mas interesuje historię”¹.

W podobny sposób historycy hołdujący poglądom szkoły „Annales” wypowiadali się na łamach francuskiego „Revue d'Histoire Diplomatique”, gdzie w 1982 r. rozgorzała dyskusja na temat biografii historycznej jako gatunku pisarstwa historycznego oraz perspektyw jego rozwoju². Z najostrzejszą krytyką biografii wystąpił wówczas włoski historyk Sergio Romano, który stwierdził, że: „ze wszystkich gatunków historiograficznych biografia jest najbardziej czczym, najbardziej leniwym, najbardziej aroganckim, najbardziej reakcyjnym i najbardziej irracjonalnym”. W jego opinii autorzy biografii, pisząc o swoim bohaterze, niejako w naturalny sposób przyjmowali jego punkt widzenia, a co za tym idzie – stawiali na tej samej płaszczyźnie określające go kwestie publiczne i prywatne. W wielu

1 W. Zajewski, *Kontrowersje wokół biografii historycznej*, [w:] *Stan i perspektywy rozwoju biografistyki polskiej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego w dniach 23-25 września 1997 r.*, red. L. Kuberski, Opole 1998, s. 25.

2 *Ibidem*, s. 26.

wypadkach – jak zaznaczył Romano – autorzy biografii, zawsze w dobrej wierze, cytowali też słowa bohatera, które w rzeczywistości nigdy nie zostały wypowiedziane, co zdaniem historyka sprawiło, że „istnieje prawda rodzaju biograficznego, która nie ma nic wspólnego z rzeczywistością historyczną”³.

Śmiałe poglądy Sergia Romano zostały dość szybko skrytykowane przez dwóch francuskich historyków: Reného Pillorgeta oraz Georges’a Dethana, którzy uznali esej włoskiego historyka za irytujący. Drugi z badaczy na łamach „Revue d’Histoire Diplomatique” stwierdził ponadto, że: „jeżeli biografie budzą wątpliwości i zastrzeżenia, to nie dlatego, że ten gatunek historiografii jest podejrzany, lecz dlatego, że historyk napotyka ogromne luki w dokumentacji”. Dotyczy to w sposób szczególny uczuć i motywów postępowania, w związku z czym wiele „sławnych osobistości jest charakteryzowanych tylko na podstawie ich akt, więcej lub mniej dokładnych sprawozdań”, które „historia przyzwyczajona jest traktować [...] jako abstrakcyjne kółka w ewolucji ludzkości”⁴.

Idąc za tokiem myślenia Dethana, warto wskazać, iż biografia najczęściej porusza się wokół historii zdarzeniowej, a ich autorzy całą uwagę kierują na rekonstrukcje faktów. Nie wnikają oni przy tym w głębię i istotę opisywanych przez siebie spraw, w rezultacie czego nie zastanawiają się, jakie zdarzenia lub sytuacje miały decydujący wpływ na postępowanie opisywanej przez nich postaci⁵. Jednak jeżeli uwzględni się owe mankamenty, zasadnym wyda się stwierdzenie, że rzetelna znajomość warsztatu historyka, przyjęcie odpowiedniego kwestionariusza badawczego oraz przeprowadzenie skrupulatnych kwerend archiwalnych stanowią o sukcesie uczciwej biografistyki. Ma ona bowiem swoją rację bytu, gdyż człowiek jako twórca historii jest także jej bohaterem, a co za tym idzie – historia może być opowiedziana przez jego pryzmat, z jego punktu widzenia⁶.

W powyższym kontekście warto przytoczyć słowa, jakie na temat biografii wyraził historyk Herbert Lüthy, który pisał, że: „historia ekonomiczna i społeczna, równie dobrze jak polityczna, nie są anonimowe. Musimy pamiętać, że ponad zdarzeniami, cyframi i wykresami są ludzie, którzy

3 S. Romano, *Biographie et historiographie*, „Revue d’Histoire Diplomatique” vol. 96, 1982, no 1-2, s. 43-44 – cyt. za: W. Zajewski, *Kontrowersje...*, s. 27. Szerzej na temat poglądów S. Romano zob. W. Zajewski, *Biografistyka jako gatunek twórczości historiograficznej*, „Czasy Nowożytne”, t. 8-9, 2000, s. 9-12.

4 G. Dethan, *Une conception nouvelle de la biographie?*, „Revue d’Histoire Diplomatique” vol. 96, 1982, no 1-2, s. 58 – cyt. za: W. Zajewski, *Kontrowersje...*, s. 29.

5 W. Zajewski, *Kontrowersje...*, s. 29-30.

6 G. Dethan, *op. cit.*, s. 67 – cyt. za: W. Zajewski, *Kontrowersje...*, s. 30.

działają lub ulegają oddziaływaniu innych, bez których nie byłoby postępu historii⁷. Co ciekawe, w podobny sposób wypowiedział się o biografii także Le Goff, który – weryfikując swoje poglądy na temat tego gatunku pisarstwa historycznego w trakcie przygotowywania, wydanej w 1996 r. we Francji, biografii króla Ludwika Świętego – stwierdził, że „jednostka istnieje wyłącznie w sieci rozmaitych społecznych odniesień, a różnorodność ta pozwala jej także prowadzić własną grę”. Ten wybitny znawca średniowiecza we wstępie do przywołanego dzieła podzielił się z czytelnikami obawami, jakie towarzyszyły mu w trakcie przejścia do nowego, nieznanego mu do tej pory, sposobu prowadzenia pracy badawczej. Co ciekawe, stwierdził także, że w trakcie pracy nad biografią Ludwika Świętego odnalazł niemal wszystkie problemy związane z analizą i interpretacją, z jakimi dotychczas miał do czynienia. Tym samym według Le Goffa biografia wymaga wnikliwej znajomości metod właściwych klasycznym badaniom historycznym, bowiem w przypadku historyka uprawiającego biografistykę zasadnicze, choć tradycyjne problemy jego warsztatu przybierają postać wyjątkowo złożoną⁸.

W opinii Pillorgeta biografie, w sposób ogólny, można podzielić na trzy grupy. Pierwszą z nich jest tzw. biografia klasyczna, czyli czysta i erudycyjna, oparta na bardzo szeroko rozumianej podstawie źródłowej, w której – jak pisał Tadeusz Łepkowski – życiorys określonej osoby jest wartością i celem samym w sobie⁹. Drugim typem biografii jest tzw. biografia pretekstowa, czyli taka, która służy przybliżeniu jakiegoś głębszego problemu lub tematu, zaś trzecim biografia zbiorowa, inaczej nazywana ilościową lub seryjną, która w dużej mierze bazuje na metodach właściwych badaniom prozopograficznym¹⁰. W analogiczny sposób, jak Pillorget, biografie podzielił Łepkowski, który w opublikowanym w 1964 r. artykule *Kilka uwag o historycznej biografistyce* stwierdził, że „czysta historyzująca biografistyka poluje przede wszystkim na herosów w mundurach i na mężów stanu”. Biografie pretekstowe wyrastają zaś spod pióra „historyków badających dzieje gospodarcze i społeczne, rozprawiających nad dziejami idei, nachylonych nad problemami kultury umysłowej, mentalności itd.”. W ramach biografii pretekstowych zabierają zatem głos nie tylko historycy,

7 R. Pillorget, *La biographie comme genre historique*, „Revue d’Histoire Diplomatique” vol. 96, 1982, no 1-2, s. 21 – cyt. za: W. Zajewski, *Kontrowersje...*, s. 30.

8 J. Le Goff, *Święty Ludwik*, tłum. K. Marczevska, A. Kędzierzawska, M. Czajka, Warszawa 2001, s. 12, *Nowa Marianna (La Nouvelle Marianne)*.

9 T. Łepkowski, *Kilka uwag o historycznej biografistyce*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 71, 1964, nr 3, s. 712.

10 W. Zajewski, *Kontrowersje...*, s. 31.

ale także historycy sztuki, filozofowie, socjologowie, politolodzy, literaturoznawcy oraz ci wszyscy badacze, dla których życiorys danej postaci stanowi kontekst dyskursu¹¹.

Wieloaspektowość biografii jako gatunku łączącego w sobie różne dziedziny życia opisywanej postaci sprawia, że zasadnym wydaje się postawienie pytania o cechy biografii wzorcowej, oddającej możliwie pełną prawdę o interesującej autora osobie, inaczej zaś mówiąc, w sposób maksymalny zbliżającej się do prawdy o opisywanym człowieku. Wydaje się, iż taka nowoczesna biografia winna kierować się kilkoma kryteriami. Pierwszym z nich jest oparcie pracy na szerokim materiale źródłowym, tak aby możliwe było ukazanie opisywanej postaci z różnych perspektyw, tj. z maksymalnie wielu punktów widzenia. W tym właśnie wyraża się m.in. interdyscyplinarność, która nie zamyka się na nauki szczegółowe, właściwe im źródła oraz warsztat badawczy. Drugim kryterium charakteryzującym współczesną biografię jest umiejętność, poprzez którą autor utożsamia się z opisywaną postacią celem zrozumienia jej postępowania, przy jednoczesnym jednak dystansie do prezentowanych przez bohatera biografii poglądów. Inaczej mówiąc, dla autora biografii tu i teraz to zarówno wejście w opisywaną postać (czas historyczny), jak i zachowanie do niej dystansu (czas rzeczywisty), tak aby poglądy bohatera nie stały się własnymi poglądami autora, a on sam nie utożsamiał się z bohaterem w sposób całkowity¹².

Trzecie i ostatnie kryterium charakteryzujące współczesną biografię związane jest z merytorycznym przygotowaniem autora, który winien znać realia epoki właściwej bohaterowi biografii. Chodzi tutaj zarówno o odpowiednie umieszczenie opisywanej postaci w kontekście wydarzeń politycznych i gospodarczych, ale także religijnych, społecznych i kulturowych. Za wszystkimi faktami historycznymi – jak było to już wspomniane – kryje się bowiem człowiek, który istnieje wyłącznie w sieci rozmaitych społecznych odniesień.

11 T. Łepkowski, *op. cit.*, s. 713.

12 W. Zajewski, *Biografistyka...*, s. 14-18.

Stan badań nad biografiami biskupów polskich XVI-XVIII w.

Zgodnie z zaprezentowanymi powyżej kryteriami – nowoczesnej i interdyscyplinarnej biografii – winny być tworzone także biografie duchownych, w tym przede wszystkim biskupów, jako najważniejszych postaci w życiu Kościoła lokalnego. Niestety, jak łatwo da się zauważyć, w polskiej biografistyce historycznej niewiele miejsca poświęcało się do tej pory tak staropolskim rządcom poszczególnych diecezji, jak i biskupom w ogóle. Przyczyn takiego stanu rzeczy można upatrywać zarówno w trudnościach związanych ze specyfiką badań nad życiem i działalnością biskupów, jak i w atmosferze polityczno-ideologicznej w okresie powojennym, która nie sprzyjała powstawaniu tego typu opracowań.

Prace, jakie ukazują się w ramach biografii biskupów, można w sposób zasadniczy podzielić na trzy kategorie. Pierwszą z nich stanowią biografie o charakterze kościelnym, które skupiają się na duszpasterskiej i administracyjnej działalności poszczególnych hierarchów, przy zredukowanej do minimum lub niekiedy nawet całkowicie pominiętej działalności o charakterze politycznym, gospodarczym lub fundacyjnym¹³. Drugą kategorię stanowią biografie polityczne, które koncentrują się na działalności politycznej, a pomijają właściwą biskupom aktywność na polu duszpasterskim¹⁴, zaś trzecią biografie omawiające działalność duszpasterską oraz polityczną, a niekiedy i fundacyjną¹⁵. Poza nimi istnieje także szereg

13 Np. J. Ataman, W.H. Sierakowski i jego rządy w diecezji przemyskiej, Warszawa 1936, *Studia Historico-Eclesiastica*, 3; J.K. Kalinowski, *Wawrzyniec Gembicki jako biskup chełmińskiej i pomezkańskiej diecezji wieczysty administrator*, Toruń 2011, *Euntes Docete*, 10; T. Kasabuła, Ignacy Massalski, biskup wileński, Lublin 1998; I. Makarczyk, Tomasz Ujejski (1612-1685), biskup kijowski i prepozyt warmiński, jezuita, Olsztyn 2005, *Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie*, 228; K. Rudnicki, Biskup Kajetan Sołtyk (1715-1788), Kraków-Warszawa 1906, *Monografie w Zakresie Dziejów Nowożytnych*, 5; H. Rybus, Królewicz kardynał Fryderyk Jagiellończyk jako biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński, Warszawa 1935, *Studia Historico-Eclesiastica*, 2; idem, Prymas Maciej Drzewiecki. *Zarys biografii (1467-1535)*, „*Studia Theologica Varsaviensia*”, t. 2, 1964, nr 1-2, s. 79-308.

14 Np. J. Brzezińska-Laszczkowska, Karol Ferdynand – królewicz polski i biskup wrocławski, Kraków 2009; A. Brzozowska, Biskup płocki Erazm Ciołek (1474-1522), Kraków 2017; J. Dorobisz, Jakub Zadzik (1582-1642), Opole 2000, *Studia i Monografie*, 280; H. Folwarski, Erazm Ciołek. Biskup i dyplomata, Warszawa 1935, *Studia Historico-Eclesiastica*, 1; T. Gostyński, Franciszek Krasiński. Polityk Złotego Wieku, Oświęcim 2016; I. Horn, Andrzej Batory, tłum. S. Brzeziński, Warszawa 2010; R. Kawecki, Kardynał Michał Stefan Radziejowski (1645-1705), Opole 2005; P. Tafilewski, Jan Łaski (1456-1531), kanclerz koronny i prymas Polski, Warszawa 2007.

15 Np. J. Dygdała, Adam Grabowski (1698-1776). Biskup, polityk, mecenas, Olsztyn 1994; A. Odrzywolska-Kidawa, Biskup Piotr Tomicki (1464-1535). Kariera polityczna i kościelna,

prac dotyczących poszczególnych dziedzin aktywności (gospodarczej, administracyjnej, duszpasterskiej, fundacyjnej), w których pominięte zostały jednak lub też uległy znacznemu zredukowaniu wątki o charakterze biograficznym¹⁶.

Osobną niejako kategorię stanowią biografie skoncentrowane lub w zasadniczej mierze poświęcone literackiej działalności polskich hierarchów. Chodzi tutaj przede wszystkim o postacie Ignacego Krasickiego¹⁷ i Andrzeja Krzyckiego¹⁸, ale także Stanisława Łubieńskiego, który przez Waldemara Graczyka został przedstawiony zarówno w kontekście swojej działalności duszpasterskiej, politycznej, jak i literackiej¹⁹. Ponadto wśród prac poświęconych biskupom doby staropolskiej warto wymienić te, które oparte zostały wyłącznie o jeden typ źródła – np. korespondencję – czego przykładem jest książka dotycząca działalności publicznej biskupa Andrzeja Zebrzydowskiego autorstwa Katarzyny Gołąbek²⁰.

W opublikowanym w 1998 r. przez Józefa Długosza i Jana Seredykę artykule *Biografie epoki Wazów, Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III Sobieskiego*²¹ zostało wspomniane, że wielu hierarchów Kościoła katolickiego

Warszawa 2004; eadem, *Podkanclerzy Piotr Tomicki (1464-1535). Polityk i humanista*, Warszawa 2005; H.E. Wyczawski, *Biskup Piotr Gembicki*, Kraków 1957 oraz aspirująca do tej kategorii praca: A. Przyboś, M. Rożek, *Biskup krakowski Andrzej Trzebicki. Z dziejów kultury politycznej i artystycznej w XVII stuleciu*, Warszawa–Kraków 1989.

- 16 Np. M. Banacka, *Biskup Andrzej Stanisław Kostka Załuski i jego inicjatywy artystyczne*, Warszawa 2001, *Nauka, Dydaktyka, Praktyka*, 47; M. Gębarowicz, *Jan Andrzej Próchnicki (1553-1633). Mecenas i bibliofil. Szkic z dziejów kultury w okresie kontrreformacji*, Kraków 1981; Ł. Kurdybacha, *Działalność kulturalna Piotra Myszkowskiego biskupa krakowskiego*, Lwów 1932; F. Machay, *Działalność duszpasterska kardynała Radziwiłła biskupa krakowskiego*, Kraków 1936; A. Szewczyk, *Mecenat artystyczny biskupa wrocławskiego Jana V Turzona (1506-1520)*, Wrocław 2009, *Biblioteka Dawnego Wrocławia*, 4.
- 17 Np. S. Achremczyk, *Ignacy Krasicki. Nie tylko poeta*, Olsztyn 2001; P. Cazin, *Książę biskup warmiński Ignacy Krasicki (1735-1801)*, tłum. M. Mroziński, Olsztyn 1983; T. Dworak, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1987; Z. Goliński, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1976; W. Maciąg, *Życie Ignacego Krasickiego – zapisy i domysły*, Warszawa 1984.
- 18 L. Barszcz, *Andrzej Krzycki – poeta, dyplomata, prymas*, Gniezno 2005.
- 19 W. Graczyk, *Stanisław Łubieński, pasterz, polityk, pisarz (1574-1642)*, Kraków 2005.
- 20 K. Gołąbek, *Działalność publiczna biskupa wrocławskiego Andrzeja Zebrzydowskiego w latach 1546-1551 w świetle jego korespondencji*, Warszawa 2012, *Fasciculi Historici Novi*, 12.
- 21 J. Długosz, J. Seredyka, *Biografie epoki Wazów, Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III Sobieskiego*, [w:] *Stan i perspektywy rozwoju biografistyki polskiej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego w dniach 23-25 września 1997 r.*, red. L. Kuberski, Opole 1998. Na brak biografii najważniejszych przedstawicieli życia politycznego czasów Zygmunta III Wazy już w 1932 r. zwróciła uwagę Wanda Dobrowolska, która w znakomity sposób przedstawiła stan badań nad okresem panowania pierwszego z Wazów, jak i postulaty badawcze dotyczące tego okresu. „W łączności z opracowaniem sejmów – pisała badaczka – dla poznania ich roli i ścierających się partii, koniecznym jest poznanie przywódców

Bibliografia

Archiwa

Archivio di Stato, Roma

Archivio Santa Croce: no 774.

Archivum Apostolicum Vaticanum (AAV)

Archivio Concistoriale (Arch. Concist.)

Acta Camerarii: sygn. 14, 15.

Acta Vicecancellarii (Acta Vicecanc.):

Processus Consistoriales (Processus Consist.): sygn. 10, 11-A, 15.
sygn. 14.

Armadio: sygn. XLIV/12, XLIV/56, XLV/14, XLV/17, XLV/20.

Camera Apostolica (Camera Ap.):

sygn. Taxae 27.

Congregazione di Concilio (Congr. Concilio)

Relationes Dioecesium (Relat. Dioec.): vol. 272, 651.

Congregazione Ritii (Congr. Ritii)

Processus: vol. 645.

Fondo Borghese (F. Borghese)

seria I: nr 512, 692.

seria II: nr 185, 219, 220, 221, 227, 232, 241, 358, 372, 427, 435.

seria III: nr 63 A, 90 C, 112 E-F.

seria IV: nr 240.

Segreteria di Stato (Segr. Stato)

Polonia: nr 27 A, 37 A, 174, 217, 218.

Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI)

Epistulae Extraneae (Epp. Ext.): nr 16, 17.

Fondo Gesutico (FG): nr 94, 99, 447/II.

Germanica (Germ): nr 113/1.

Historia Societatis (Hist. Soc.): nr 289/V.

Lithuanica (Lith.): nr 38, 42.
Opere Nostrorum (Opp. NN): nr 246, 247.
Polonica (Pol): nr 72, 75, 80.

Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej (AADDT)

Monastica 26: Toruń-benedyktynki,
nr 26: Klasztoru toruńskiego nowe fundacje (1605-1642).
– teczka 26a: Fundacja klasztoru w Kazimierzu (1605).
– teczka 26b: Fundacja klasztoru w Radomiu (1605-1619).

Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu (AAPoz.)

Capitula Posnaniensia (CP): sygn. CP 82.

Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie (A.Arch. w Lublinie)

sygn. 60-A-21.

Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (AAWO)

Acta Capituli (Act.Cap.): nr 2.

Archiwum Diecezjalne w Kielcach (AD w Kielcach)

Dokumenty pergaminowe (perg.): 38.
rkps PKK-38, PKK-39, Kap. K-1, II DB-I/1.

Archiwum Diecezjalne w Płocku (AD w Płocku)

Acta Episcopalia (A.Ep.): nr 31/62, 32/64.
Acta Visitationis (AV): nr 6-12, 27.
rkps 9, 42.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku (AD we Włocławku)

Zbiór mikrofilmów: mf. 3820.
Dokumenty pergaminowe: perg. 1297, 1302, 1310, 1313, 1314, 1315, 3035, 3170.

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD)

Archiwum Skarbu Koronnego (ASK)
Dział I: nr 6, 11, 12, 13.
Archiwum Zamoyskich (AZ): sygn. 252, 384, 424, 696, 2894.
Archiwum Radziwiłłów (AR)
Dział II: nr 975, ks. 2.
Dział V: sygn. 13855/13, 16052, 16517, 18611.
Archiwum Publiczne Potockich (APP): sygn. 35.
Dokumenty pergaminowe: perg. 1963, 3117, 2062, 2203, 2204, 2261, 2262, 2263,
2264, 2265, 2267, 3118, 4053, 4065.

Streszczenie

Marcin Szyszkowski
jako biskup krakowski (1616-1630)
Biskup – senator – fundator

W dniu 3 czerwca 1617 r. w murach krakowskiej katedry na Wawelu miała miejsce niezwykle doniosła uroczystość. Przybyło na nią wielu znamienitych gości, tak świeckich, jak i duchownych, liczne grono mieszkańców Krakowa, a także studenci tamtejszego uniwersytetu. Tego dnia w progi katedry krakowskiej wkroczył – po raz pierwszy jako pasterz diecezji – Marcin Szyszkowski, uprzednio biskup płocki i łucki, który już wiele lat wcześniej związał się był z Krakowem: jako student Uniwersytetu, kanclerz kolejnych biskupów oraz kanonik tamtejszej kapituły katedralnej. Nieobce były mu zatem problemy oraz wyzwania, przed którymi stawał jako biskup, jako kontynuator dzieł Radziwiłła, Maciejowskiego i Tylickiego.

Przez niemal szesnaście kolejnych lat biskup Szyszkowski wywiązywał się z postawionych przed sobą celów: kontynuacją reform w duchu Soboru Trydenckiego, walką z szerzącymi się w diecezji ideami protestanckimi oraz działalnością duszpasterską skupioną na promowaniu wśród wiernych form potrydenckiej pobożności. Będąc senatorem, dbał o dobro i pomyślny rozwój ojczyzny, co zauważył m.in. Jerzy Ossoliński, który w mowie pogrzebowej zaznaczył, iż „wspierała się Ojczyzna na mądrej, dojrzałej i ważnej radzie jego”. Nie bez przyczyny zatem żał po śmierci Szyszkowskiego ogarnął króla Zygmunta III Wazę, jako że biskup był jednym z jego najbliższych doradców i powierników, ale także znaczne grono duchownych i świeckich dostojników państwa polsko-litewskiego. Liczne ślady jego działalności, które do naszych czasów przetrwały w zasadniczej mierze w formie sakralnych fundacji artystycznych, stanowią zaś trwałe upamiętnienie tego, który – jak głosi inskrypcja epitafijna – „umarłym będąc, nie umarł rzeczywiście”.

Niniejsza monografia stanowi kompleksowe opracowanie rządów biskupa Marcina Szyszkowskiego w diecezji krakowskiej, jego działalności duszpasterskiej i administracyjnej, politycznej – jako senatora – oraz fundacyjnej, na którą złożyła się aktywność na polu budownictwa sakralnego i rezydencjonalnego. Zasadnicza część książki, podzielona na części odpowiadające poszczególnym formom działalności hierarchy: kościelnej (*Biskup*), politycznej (*Senator*) i fundacyjnej (*Fundator*), poprzedzona została obszernym rozdziałem wprowadzającym, dotyczącym życia i działalności Szyszkowskiego przed objęciem godności biskupa krakowskiego. W umieszczonym na końcu aneksie znalazło się m.in. itinerarium, które pozwala prześledzić kierunki poruszania się Szyszkowskiego po terytorium diecezji krakowskiej.

Słowa kluczowe: biskup Marcin Szyszkowski, biografia, Kościół katolicki, Kraków, diecezja krakowska

Summary

Marcin Szyszkowski
as the Bishop of Kraków (1616-1630)
Bishop – Senator – Founder

On June 3, 1617, the Wawel cathedral in Kraków witnessed a major solemn celebration which gathered numerous distinguished guests, both secular and clergy, a crowd of the inhabitants of the town and students of the local university. This was the day when Marcin Szyszkowski – former bishop of Płock and Łuck – entered the temple for the first time as the shepherd of the diocese. With his longstanding connections to Kraków as a university student, chancellor of successive bishops, and canon of the cathedral chapter, he was well aware of the problems and challenges awaiting him in the role of the bishop in Kraków and the continuator of the work of Radziwiłł, Maciejowski and Tylicki.

For nearly sixteen following years, he pursued his goals: the further implementation of the reform of the Council of Trent, opposing the protestant ideas that were spreading throughout the diocese, and carrying out ministry focused on encouraging post-Trent spirituality. As a senator, he was concerned with the welfare and flourishing of the whole country, which was appreciated among others by Jerzy Ossoliński, who said in Szyszkowski's funeral oration that 'our Country relied on his wise, mature, and substantial advice.' Understandably then, the death of Szyszkowski was deeply mourned by King Sigismund III Vasa, who had him among his closest advisors and confidants, as well as by many clerical and secular high officials of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The plentiful evidences of his efforts, which have survived to our times predominantly in the form of sacred artistic foundations, serve today as permanent signs of the memory of the one who, as the epitaph inscription reads, 'being dead, has not died truly.'

Summary

The present monograph is a comprehensive presentation of the government of bishop Marcin Szyszkowski over the Kraków Diocese, his ministry, administration, political activity as a senator, and foundation efforts that include erecting sacral and residential buildings. The main part of the book, which is split into parts corresponding to various areas of his activity: ecclesiastical (*Bishop*), political (*Senator*), and foundational (*Founder*), is preceded with an extensive introductory chapter outlining the life and activities of Szyszkowski prior to taking the dignity of the Kraków Bishop. The annex attached at the end comprises, among other things, the itinerary, which let us trace the paths Szyszkowski trod throughout the territory of his diocese.

Keywords: bishop Marcin Szyszkowski, biography, Catholic Church, Kraków, Kraków Diocese

W dniu 3 czerwca 1617 r. w murach krakowskiej katedry na Wawelu miała miejsce niezwykle doniosła uroczystość. Przybyło na nią wielu znamienitych gości, zarówno świeckich, jak i duchownych, liczne grono mieszkańców Krakowa, a także studenci tamtejszego uniwersytetu. Tego dnia w progi katedry krakowskiej wkroczył – po raz pierwszy jako pasterz diecezji – Marcin Szyszkowski, uprzednio biskup płocki i łucki, który już wiele lat wcześniej związał się z Krakowem: jako student Uniwersytetu, kanclerz kolejnych biskupów oraz kanonik tamtejszej kapituły katedralnej. Nieobce były mu zatem problemy oraz wyzwania, przed którymi stawał jako biskup, jako kontynuator dzieł Radziwiłła, Maciejowskiego i Tylickiego.

Przez niemal szesnaście kolejnych lat biskup Szyszkowski wywiązywał się z postawionych przed sobą celów: kontynuacją reform w duchu Soboru Trydenckiego, walką z szerzącymi się w diecezji ideami protestanckimi oraz działalnością duszpasterską skupioną na promowaniu wśród wiernych form potrydenckiej pobożności. Będąc senatorem, dbał o dobro i pomyślny rozwój ojczyzny, co zauważył m.in. Jerzy Ossoliński, który w mowie pogrzebowej zaznaczył, iż „wspierała się Ojczyzna na mądrej, dojrzałej i ważnej radzie jego”. Nie bez przyczyny zatem żal po śmierci Szyszkowskiego ogarnął króla Zygmunta III Wazę – jako że biskup był jednym z jego najbliższych doradców i powierników – ale także znaczne grono duchownych i świeckich dostojników państwa polsko-litewskiego. Liczne ślady jego działalności, które do naszych czasów przetrwały w zasadniczej mierze w formie sakralnych fundacji artystycznych, stanowią zaś trwałe upamiętnienie tego, który – jak głosi inskrypcja epitafijna – „umarłym będąc, nie umarł rzeczywistości”.

Niniejsza monografia stanowi kompleksowe opracowanie rządów biskupa Marcina Szyszkowskiego w diecezji krakowskiej, jego działalności duszpasterskiej i administracyjnej, politycznej – jako senatora – oraz fundacyjnej, na którąłożyła się aktywność na polu budownictwa sakralnego i rezydencjonalnego. Zasadnicza część książki, podzielona na części odpowiadające poszczególnym formom działalności hierarchy: kościelnej (*Biskup*), politycznej (*Senator*) i fundacyjnej (*Fundator*), poprzedzona została obszernym rozdziałem wprowadzającym dotyczącym życia i działalności Szyszkowskiego przed objęciem godności biskupa krakowskiego. W umieszczonym na końcu aneksie znalazło się m.in. itinerarium, które pozwala prześledzić kierunki poruszania się Szyszkowskiego po terytorium diecezji krakowskiej.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

<https://akademicka.pl>

Minister
Edukacji i Nauki

ISBN 978-83-8368-027-9

9 788383 168027 9